

Beeldend kunstenaar Jan Vanriet (61) en

Wij zijn allebei trots, ja

Bijna veertig jaar zijn ze een koppel, en ze spreken min of meer als de neefjes Duck: de ene begint een zin, de ander valt in. Meestal is het Simone die invalt, corrigeert en aanvult, en Jan die zich terugtrekt. Hoffelijk. Zeker nu, het is immers haar moment de gloire. Haar eerste roman kreeg in Vlaanderen de Debuutprijs 2009, uitgereikt door Boek.be, en werd in Nederland genomineerd voor de Academica Debutantenprijs.

Als plastisch kunstenaar heeft Jan Vanriet een indrukwekkend oeuvre op zijn naam staan, volgend jaar krijgt hij in het Museum voor Schone Kunsten een grote tentoonstelling, waar hij eigen werk zal confronteren met stukken uit de collectie. Lezers van *De Morgen* kennen zijn illustraties bij essays in *Zeno* (zie ook pagina 66 en 67) en zijn stukjes die een tijdlang op de laatste pagina van het *dmmagazine* verschenen. Want Vanriet is ook schrijver en dichter. Hij begon zijn carrière nota bene als journalist bij *Panorama*.

Was zijn vroege plastische werk vooral licht en decoratief, dan kwam er met de jaren meer diepgang en plaats voor de donkere kanten van het bestaan. Ook de eerste en meteen bekroonde roman van Simone Lenaerts, *Zeewater is zout, zeggen ze*, schuwt de rauwe kanten van het leven niet. Hij speelt zich af in een Antwerps arbeidersgezin in de jaren vijftig. 'Over grote idealen, kleinburgerlijkheid en de warmte van taal', zo staat er op de omslag. Thema's die Lenaerts en Vanriet allebei raken.

De prijs voor het beste debuut krijgen op je 62ste, dan mag je een laatbloeiër heten.

Simone: "Ik ben mijn hele leven bezig geweest met schrijven, maar nooit met het idee om te publiceren. Door een aantal praktische omstandigheden – ik werkte, er waren drie kinderen, mijn leven met Jan – heb ik me nooit geconcentreerd op een tekst die echt een boek zou worden. Beneden liggen stapels schriftjes die ik ooit heb volgeschreven en ik heb er ook al veel weggegooid. Ik heb ooit een roman geschreven, nog op zo'n oude Commodorecomputer, en een printer waar het papier in viervoud uitkwam. Je moest de exemplaren losmaken door er opzij een strookje af te scheuren. Ik had die laten inbinden, telkens in twee delen, anders werd het te dik. Bij de grote schoonmaak dacht ik 'één exemplaar is wel genoeg' en heb ik twee bundels weggegooid. Toen bleek dat ik twee dezelfde delen had weggegooid, zodat ik nu nog twee exemplaren bezit van een halve roman van twintig jaar geleden. (*lacht*) Maar onlangs heb ik er weer eens in zitten lezen, en ik vind er toch stukken in die niet zo slecht waren. Maar het is moeilijk om zelf te oordelen, en ik heb mijn schrijfsels nooit aan iemand laten lezen."

Ook niet aan Jan?

Jan: "Ik heb van *Zeewater is zout, zeggen ze* pas de definitieve proef gelezen, een tiental dagen voor het boek in druk ging. Met heel veel angst. Het was fundamenteel voor me dat ik het manuscript niet zou lezen, want indien ik kritiek zou hebben was dat fnuikend geweest. Heel waarschijnlijk had Simone dan haar hoofd laten hangen, en daarom wou ik me er niet mee bemoeien. Ik heb zelf een heel andere stijl, en ik ben ook al geen romanlezer. Ik bleef er dus beter ver van."

"Zelfs toen het bericht kwam dat De Geus het wilde publiceren heb ik nog gewacht, werkelijk tot de allerlaatste fase. Simone had zoveel research gedaan, en ik wou toch wel even checken of alles klopte. Uiteindelijk bleek dat wel nuttig, ik heb er namelijk een neus voor om op inhoudelijke fouten te vallen, zoals een onmogelijke datum of een verkeerde architect. Zo heb ik gezien dat Simone de leider van het koor van het Rode leger een verkeerde naam had gegeven. Taalkundig moeide ik me echter niet, want daarin is Simone veel sterker."

Simone: "Ik ben altijd schooljuffrouw geweest en gedrild om foutloos te schrijven. Maar zelfs dan is het goed dat er nog iemand van de uitgeverij overheen gaat."

In recensies noemde men je taal 'een ballet van woorden'.

Simone: "Aanvankelijk had ik het geschreven vanuit het perspectief van de verteller. De schrijver is degene die alle touwtjes in handen heeft en die de dingen laat gebeuren. Ik was al heel trots dat ik erin geslaagd was om iets van a tot z af te ronden. Ik heb het boek maanden laten liggen, maar ik had het gevoel dat ik er geen afscheid van kon nemen. Toen dacht ik: er zit tenslotte niemand achter me aan, ik ga proberen het op een filmische wijze te vertellen. Ik wou bijvoorbeeld aangeven hoe die mensen elke avond in dat huisje zaten, dat claustrofobische, zonder het echt te beschrijven. Ik denk dat het een beetje de invloed is van mijn zoon Bram, die is filmregisseur. Als we samen naar een film van Ken Loach zaten te kijken – dat is een beetje diezelfde sociale achtergrond als in mijn boek – maakte hij mij er attent op hoe er wordt ingezoomd op een rekvisiet, zonder dat je als kijker weet waarom. Pas later in de film blijkt het een functie te hebben. Er wordt bijvoorbeeld gefocust op een pak Tampax. Dan weet je: ja, het gaat over een vrouw die geen kinderen kan krijgen, ze heeft weer haar regels, het is weer eens mislukt. Dat moet je zelf aan elkaar knopen, zonder dat het wordt gezegd. Zo ben ik ook trucs gaan zoeken, bijvoorbeeld de man die zegt 'de lampenkop hangt vol stof' en 'zie daar haar Oost-Indische vaasjes staan'. Op het einde van de avond, als ze naar bed gaan, weet je als lezer hoe ze wonen, zonder dat je het moet vertellen. Zo heb ik ook elk personaage zijn eigen taal laten spreken. Ook dat vertelde iets over hen, zonder dat ik het moest uitleggen."

"Met die fase ben ik nog langer dan een jaar bezig geweest, en daar heb ik veel plezier aan beleefd. Het was niet altijd simpel, want het mocht niet gekunsteld overkomen. Maar al schrijvende kwamen er ook steeds nieuwe herinneringen boven."

Jan: "Simone heeft het geheugen van een mammoet. Ze herinnert zich heel scherp data, plekken, mensen, hele gesprekken. Vandaar dat ze zulke sterke dialogen neerschrijft. Je kunt er zo de planken mee op. Ik heb dat niet. Bij mij gaat het het ene oor in, het andere weer uit. Mij moet je op weg helpen vooraleer iets begint te dagen. Ik delete. Simone herinnert zich verpakkingen, interieurs, specifieke handelingen, bijvoorbeeld hoe men vroeger de was deed. Maar dan ook in alle details, van naaldje tot draadje. Aan de reacties op haar boek kon je uitmaken dat ze ook bij heel veel van die lezers de schuif met herinneringen had opengetrokken, hoe die in gedachten zelfs de geuren uit hun jeugd opsnoeven. Simone had daarvoor geen research nodig, dat borrelt maar naar boven."

Simone: "Ik wou vooral dat er een soort naturel van uitging. Toen ik dat spelletje volbracht had, heb ik het manuscript opgestuurd."

Simone Lenaerts: Ik heb het manuscript onder mijn meisjesnaam naar de uitgeverij gestuurd. Eerst dacht ik dat er met de naam Vanriet misschien sneller een licht zou opgaan, maar uiteindelijk is het iets van mij, Jan heeft er niets mee te maken

Als Simone Lenaerts, terwijl je al vele jaren door het leven ging als Simone Vanriet.

Simone: "Ik heb het inderdaad onder mijn meisjesnaam naar De Geus gestuurd, niet naar de Bezige Bij, omdat we daar te veel mensen kennen. Eerst dacht ik nog dat er met de naam Vanriet misschien sneller een licht zou opgaan, maar uiteindelijk is het iets van mij, Jan heeft er niets mee te maken. Men hoefde niet te weten dat ik de vrouw van Jan was. Psychologisch was dat beter."

Volgende week wordt in Antwerpen je tweede roman *Spinnenverdriet* gepresenteerd, samen met werken en een boekje van Jan over Jef Van Extergem, de communist.

Jan: "Jean Van de Sande, die restaurantgalerij De Rode 7 in Antwerpen openhoudt, is een vriend van mij. Hij kent nogal wat mensen uit de kunstwereld. Jan Fabre heeft er al geëxposeerd, Panamarenko ook, en nu

Is dat ook het milieu waaruit jullie afkomstig zijn?

Simone: "Wij komen allebei uit een antiklerikaal milieu. Ik ben atheïstisch opgevoed met een communistische vader, we gingen naar het officieel onderwijs, wij zaten in de socialistische turnkring, waarna we samenkwamen in het Volkshuis. Mijn vader was geen vakbondsafgevaardigde of zo maar wel een overtuigde communist. Discussies over politiek waren er thuis niet echt, maar hij reageerde wel luidop op dingen die hij in het radionieuws hoorde. De manier waarop hij commentaar gaf, alsof hij tegen de muren sprak, dat is altijd in mijn oren blijven hangen. Bijvoorbeeld toen Foster Dulles stierf (*Amerikaans minister van Buitenlandse Zaken onder president Eisenhower in de jaren vijftig, AG*), begon mijn vader – die eigenlijk een triestige mens was – ineens in het rond te dansen en 'hoera hoera' te roepen. Mijn jongste broer zei me: nu ik dat boek lees, hoor ik mijn vader weer spreken."

Die hele achtergrond van socialisme, communisme en verzet hebben jullie gemeen en duikt op in het werk van jullie beiden.

Jan: "Natuurlijk. Ik vind dat een belangrijk gegeven. Als je een mening hebt, moet je daar voor uitkomen. Of je nu schildert of schrijft, je moet dat op de goede manier doen. Het mag niet vrijblijvend zijn, maar toch ook geen pamflet worden. Ik ben altijd zeer geïnteresseerd geweest in de avant-gardekunst van de jaren twintig, die ook maatschappelijk avant-gardistisch was, links dus. Wat me boeit, is hoe die

Een dubbelinterview, dat was het plan. Met de schilder-schrijver Jan Vanriet en zijn vrouw, Simone Lenaerts. Begin deze week werd bekend dat Lenaerts voor haar eerste roman *Zeewater is zout, zeggen ze* de debuutprijs had gekregen. Volgende week presenteert ze haar tweede boek *Spinnenverdriet*, gelijktijdig met een boekje en een tentoonstelling van Vanriet over de flamingant-communist Jef Van Extergem. Antiklerikaal, rood Antwerpen, halfweg de vorige eeuw vormt telkens weer het decor. 'Of je nu schildert of schrijft, je moet dat op de goede manier doen. Het mag niet vrijblijvend zijn, maar toch ook geen pamflet worden.'

DOOR AGNES GOYVAERTS / FOTO TIM DIRVEN

bevolgen ideeën ontspoord zijn, en hoe heel veel mensen vandaag met een kater zitten. er is een gebrek aan ideologisch perspectief.

"In de jaren twintig was er iets raars, je had linkse mensen die ook geweldig Vlaams-nationalistisch waren. Jef Van Extergem had een grote sympathie voor August Borms, die toen nog niet de grote collaborateur was die hij later zou worden. Van Extergem is in de Tweede Wereldoorlog zelf in het verzet gegaan, opgepakt, naar een concentratiekamp gevoerd en niet meer teruggekomen. (*Vanriets ouders zaten ook in het verzet, en werden weggevoerd, een thema dat in zijn werk herhaaldelijk terugkeert, AG*).

"Wat er in de Rode Zeven gaat gebeuren, daar past het boek van Simone perfect in. De Club Jef Van Extergem komt er zelfs in voor. Wanneer de Suezkwestie ter sprake komt, zegt de vrouw: 'Hij moet weer naar 't Sint-Jansplein.' Daar was dus het lokaal van de Kommunistische Partij."

Hoe hebben jullie elkaar leren kennen?

Simone: "Op 17 februari 1968 in de Sint-Mathijs."

Jan: "Ik had daar afgesproken met een kameraad van de SJW (*Socialistische Jonge Wacht, AG*) en plots kwam daar een soort indiaan binnen."

Simone: "Ik had toen heel lang, zwart haar, in twee staartjes."

Jan: "We hebben de eerste keer gezoend in De Mok. Ik zat in het eerste jaar van de academie, Simone was afgestudeerd aan de normaalschool."